

שנת 1951

בעקבות הזיכוי הראשון מעבירת אינוס במדינת ישראל

נתנאל דגן

מבוא

פרשת מדינת ישראל נ' מאיר פרץ,¹ עד כמה שידי מגעת, היא המקרה הראשון שפורסם, בו זוכה נאשם מעבירת אונס במדינת ישראל.² פרשה זו תהווה עבורי צוהר לבחינת השינוי המשמעותי שעבר המשפט הישראלי ביחס לשיפוט עבירות מין במהלך השנים. ברשימה זו אבקש להאיר בתמצית את עובדותיה של עניין פרץ, שלא זכתה עד כה לעניין, על יסוד פסקי הדין והפרוטוקולים בערכאות השונות, אשר נתונים מתוכם מובאים לראשונה.³ תחילה אציג את פסק דינו המרשיע של בית המשפט המחוזי ואת פסק הדין המזכה של בית המשפט העליון. יצוין כי במסגרת עניין פרץ זיכוי הנאשם בערעורו לבית המשפט העליון, בא לאחר הרשעת הנאשם בבית המשפט המחוזי; הזיכוי בא לאחר שבית המשפט העליון שמע בפניו ראיות באופן יוצא דופן; ועל יסודן התערב בית המשפט בממצאי עובדה שנקבעו בבית המשפט המחוזי. לאחר מכן אשווה – בתמצית – בין המצב המשפטי ששרר בעת מתן פסקי הדין בעניין פרץ למצב המשפט כיום תוך התמקדות בפן הראייתי של הנושא. דומה כי העשורים שחלפו מאז שנת 1952, שכללו רפורמות עקרוניות בגישת המשפט הישראלי לעבריינות המין, עשויים להעניק פרספקטיבה מיוחדת לדיון בנושא.

פסק דינו המרשיע של בית המשפט המחוזי

לפי עובדות כתב האישום שהוגש נגד הנאשם, מאיר פרץ – בתאריך 31.12.1950, מוצא שבת, הנאשם "בעל שלא כחוק ונגד רצונה" את המתלוננת ק' ש' (להלן: **המתלוננת**), עבירה לפי סעיף 152(א)(1) לפקודת החוק הפלילי, 1936, שחל אז, ואשר קבע כי אדם "הבועל אשה שלא כחוק נגד רצונה והוא משתמש בכפייה... יאשם בפשע ויהיה צפוי לארבע עשרה שנות מאסר". מרבית העובדות לא היו שנויות במחלוקת בין הצדדים. הנאשם, כבן 25, היה עולה חדש ממרוקו וחייל משוחרר. המתלוננת עלתה מרומניה שנים ספורות לפני קום המדינה. גילה של

¹ ראו ת"פ (מחוזי-ת"א) 179/51 **מדינת ישראל נ' מאיר פרץ**, פ"ד ה' 325 (1952) (להלן: **פרשת פרץ מחוזי**).

² לתיאור משפט רצח ואונס בשנתה השנייה של המדינה אשר הותיר רושם ציבורי רב ראו ליאורה בילסקי "לפני זה לא עברנו על גדרות": העיר, האשה והמשוטט במשפט יעקובוביץ' **המשפט** טז 131 (2010) (להלן: **בילסקי "יעקובוביץ'"**); ע"פ 125/50 **יעקובוביץ' נ' היועץ המשפטי**, פ"ד ו' 545 (1952); ראו גם ליאורה בילסקי ואנאלו ורבין "העסק של רוטשטיין": נחום גוטמן, מיתולוגיה מקומית ונסיון האונס הראשון בתל-אביב **עיוני משפט** כ"ו 351 (2002); ע"פ 83/50 **שולמן נ' מדינת ישראל** פ"ד ה' 71 (1951).

³ בית המשפט העליון התיר לעו"ד אלכסנדרה פרידמן ולמחבר את הגישה למסמכי בית המשפט בתיק זה. ראו ע"פ 24/52 **המבקשים לעיין בתיקי בית המשפט נ' מדינת ישראל** (12.03.2009).

המתלוננת היה כבת 16 וחצי במועד האירוע.⁴ בערב האירוע, ישבה המתלוננת בחברת אמה, אחיה ואחד מידידי המשפחה בבית קפה ביפו. בשלב כלשהו פנה הנאשם אל המתלוננת וביקש רשות להצטרף לשולחנה וכך קרה. לאחר מכן, קבעו השניים להיפגש למחרת במקום עבודתה של המתלוננת ב"סלון שרה" בתל אביב. למחרת בערב, נפגשו השניים, הלכו ללונה פארק, ומן הלונה פארק הלכו לקולנוע להצגה שניה שם "התחבקו שניהם וישקו איש את רעהו".⁵ בשעה 23:00 יצאו השניים מן הקולנוע. או אז, הציע הנאשם למתלוננת לעלות לחדרו כדי לקחת את מעילו עקב הקור. השניים עלו לחדרו של הנאשם, התיישבו על מיטתו ועישנו סיגריות.⁶

משלב זה נחלקו גרסאות הצדדים. המתלוננת טענה כי הנאשם השכיב אותה בכוח על המיטה, חסם את פיה בידו ובעל אותה בניגוד לרצונה. לדבריה, לאחר מכן היא והנאשם ירדו והלכו לבית קפה "תנובה" והנאשם הזמין עבורה תה ועוגות אך היא יצאה לביתה.⁷ מנגד, גרסת הנאשם היתה כי לאחר שהוא והמתלוננת עישנו סיגריות הם קיימו יחסים בהסכמה: "עשינו אהבה כמו אשה עם בעלה... היא לא התנגדה כל עיקר, לא השתמשתי בשום כח".⁸

בית המשפט המחוזי בתל אביב (כב' השופט שלום קסאן), בשבתו כדן יחיד, הרשיע ביום 19.2.52 את הנאשם במיוחס לו בכתב האישום. תחילה, בית המשפט אימץ את עדותה של המתלוננת כמהימנה: "הנני מאמין לעדותה של המתלוננת שנאנסה על ידי הנאשם ואין לי שמץ של ספק בזאת. אינני מאמין לנאשם שהבעילה היתה מרצון".⁹ בית המשפט המחוזי הוסיף וקבע כי הוא מאמין למתלוננת כי הנאשם השכיב אותה בכוח וכי הנאשם "היה רצתה לקום ולא יכלה, לא היה דבר שתוכל לעשות בכדי להמלט ממנו ומתוך יאוש היא נכנעה לו. לפנינו, איפוא – מקרה... "שתחילתו באונס וסופו ביאוש, ולא לזאת הסכמה ייקרא". ומדוע לא צעקה? אני מאמין לה באמרה שהוא סתם את פיה".¹⁰ השופט קסאן התייחס לטענת הסניגור כי המתלוננת לא סיפרה על האונס לאדם הראשון שפגשה אחרי האירוע אלא רק להוריה כשהגיעה לביתה בקובעו כי: "אילו היתה מספרת לאמא למחרת בבוקר, הייתי, אולי, גורס שיש כאן שהייה, אבל לא כן כאשר סיפרה לאמה ברגע הראשון שפגשה אותה לאחר המעשה".¹¹

לאחר מכן, ובהתאם לדיני הראיות שחלו במועד פסק הדין, אשר דרשו ראייה מסייעת לצורך הרשעה במקרה של עדות יחידה של נפגע עבירת מין, פנה בית המשפט למצוא סיוע – ראייה ממקור נפרד ועצמאי, המסבכת את הנאשם, ומסייעת להוכחת נקודה ממשית השנויה במחלוקת בין הצדדים – לעדותה של המתלוננת.¹² לצורך כך, השופט קסאן הסתמך על שלושת הראיות

⁴ לפי תיק בית המשפט המחוזי על כתב האישום חתם מיכאל הרפזי, נציג היועץ המשפטי לממשלה. ליועץ המשפטי טען עו"ד טל ולנאשם עו"ד חיים ספיר. בדיון בעליון טענו: ליועץ המשפטי לממשלה עו"ד י' קוקיה, המשנה לפרקליט המדינה. לנאשם, עו"ד חיים ספיר.

⁵ ראו פרשת **פרץ מחוזי**, לעיל ה"ש 1, בעמ' 326.

⁶ שם, בעמ' 326.

⁷ עדותה של ק' ש', עמ' 3 לפרוטוקול הדיון בעליון מיום 18.1.1952 בפרשת **פרץ מחוזי** (להלן: "פרוטוקול הדיון בעליון"): "אינני זוכרת אם דברנו אז ומה דברנו, אינני זוכרת אם היו נשיקות, בעת עישון הסיגריות... ואחר כך השכיב אותי בכוח על המיטה. הוא רצה להרים לי את רגלי ולא נתתי. הוא סחב לי את רגלי. לא יכולתי לצעוק כי הוא חסם לי את הפה בידו. הוא התגבר עלי. הוא שכב עלי בכל גופו ולא יכולתי לזוז... הוא הכניס את אבר המין שלו לתוך איבר המין שלי... זה היה המגע הראשון שלי עם גבר... התחלתי לצאת והוא יצא אחרי... ירדנו שנינו למדרגות ויצאנו לרחוב. נכנסנו שנינו אחר כך לתנובה. לא שתיתי ולא אכלתי והוא נשאר".

⁸ שם, בעמ' 6.

⁹ ראו פרשת **פרץ מחוזי**, לעיל ה"ש 1, בעמ' 328.

¹⁰ שם, בעמ' 327.

¹¹ שם.

¹² לסקירת התפתחות דיני הראיות לעניין זה ראו ע"פ 7653/11 **ידען נ' מדינת ישראל** (פורסם בנבו, 26.7.2012).

הבאות אותן הוא ראה כמסייעות: **ראשית**, על מכנסייה המוכתמים בדם של המתלוננת. בהקשר לכך נקבע כי "אילו היתה [המתלוננת] מסכימה להזדווג עם הנאשם בעת שידעה יפה שהיא בתולה בודאי היתה מסירה את המכנסים בכדי ששכיבתה עם גבר לא יודע בחוץ".¹³ **שנית**, עדותו של הרופא ד"ר גלברמן לפיה נמצאו שריטות בשטח אבר המין של המתלוננת דבר המוכיח לדברי הרופא "שהשריטות האלו מוכיחות על הזדווגות שלא מתוך רצון". **שלישית**, למחרת האירוע, הנאשם ביקש מאחרים לא למסור את העניין במשטרה וכי כאשר נשאל "מדוע עשית כן לילדה צעירה" השיב הנאשם שהוא אוהב אותה וכי חפץ לשאת אותה לאשה. מכך הסיק בית המשפט "כי מצפוננו של הנאשם מציק לו על זה שאנס נערה צעירה".¹⁴

בסיכום הדברים, בית המשפט המחוזי הרשיע את הנאשם במיוחס לו בכתב האישום והשית עליו בגזר הדין עונש של שנתיים מאסר בפועל. במסגרת גזר הדין נקבע "שכאן יש להחמיר בדין הנאשם, כי רבו המקרים האלה בזמן האחרון. ולמען ישמעון וייראון יש להטיל עונש מאסר על הנאשם". בית המשפט המחוזי שקל לקולא את עברו הצבאי של הנאשם: "אולי יש כאן מסיבה מקילה אחת, שהנאשם עלה ארצה ומיד הצטרף לכוחות ההגנה והשתתף בקרבות במלחמת העצמאות".¹⁵

פסק דינו המזכה של בית המשפט העליון

הנאשם הגיש ערעור על הרשעתו לבית המשפט העליון (הרכב כב' השופטים: הנשיא משה זמורה, שמעון אגרנט, יואל זוסמן (אף שניהם, לימים, נשיאי בית המשפט העליון)). בית המשפט העליון, בפסק דין קצר – המחזיק פחות משני עמודים – קיבל את הערעור וזיכה את המערער מכל אשמה, וזאת לאחר שגבה, בעצמו, ראיות בשלב הערעור.¹⁶

בית המשפט העליון לא התערב בממצאי בית המשפט המחוזי לעניין האמון שניתן בעדותה של המתלוננת. בצד האמור בית המשפט העליון קבע כי "אין אנו מהססים לומר, כי אין אנו יכולים למצוא שמץ של עדות מסייעת" במכנסי המתלוננת שהיו מוכתמים בדם.¹⁷

לאחר מכן, בית המשפט העליון פנה ועמד על סתירות בעדותו של הרופא ד"ר גלברמן אשר מצא שריטות בשטח איבר המין של המתלוננת אשר הוכיחו לדבריו על בעילה שלא מתוך רצון – האם הוא משוכנע כי היה כאן אונס אם לא. לפיכך, בהחלטתו מיום 24.4.52 בית המשפט העליון הזמין את הרופא להעיד בשנית: "בנסיבות המיוחדות של המקרה אנו מחליטים בהתאם לסעיף 71 של פקודת הפרוצדורה הפלילית (שפיטה לפי כתב אשמה), להזמין את ד"ר ישראל גלברמן, רופא בבית החולים דג'אני ביפו, כדי להעיד בפנינו".¹⁸ בדיון שהתקיים בבית המשפט העליון, בו העיד הרופא בפני בית המשפט, הוא הבהיר, במענה לשאלת השופט יי זוסמן כי: "לא אמרתי שאני

¹³ ראו פרשת **פרץ מחוזי**, לעיל ה"ש 1, בעמ' 328.

¹⁴ שם.

¹⁵ שם, בעמ' 329.

¹⁶ ראו ע"פ 24/52 **מאיר פרץ נ' מדינת ישראל** פ"ד ו 419 (1952) (להלן: פרשת **פרץ עליון**).

¹⁷ שם, בעמ' 420.

¹⁸ פרוטוקול הדיון בעליון, לעיל ה"ש 7; ס' 171 (1) לפקודת הפרוצדורה הפלילית (שפיטה לפי כתב אשמה) קובע: "אם דורש בית המשפט לערעורים עדות נוספת לפני שיחליט בערעור, יכול הוא – (א) לשמוע כל אותם עדים אשר ימצא לנכון להביאם או לדרוש שיגישו בפניו כל מסמך, או (ב) לדרוש מבית המשפט לפשעים חמורים או מבית המשפט המחוזי לשמוע אותה עדות ולהחליט בכל שאלה או שאלות שבעובדה, ככל שיהא דרוש כדי לפסוק במשפט באופן הטוב ביותר".

משוכנע שהיה אונס... באופן רפואי קשה לראות אם היה כאן אונס".¹⁹ הרופא, שבית המשפט העליון העיר כי הוא לא שלט באופן מלא בעברית, חזר והעיד, שהוא קבע ממצא האובייקטיבי בדבר השריטות בשוקיים ובדבר קריעת הבתולים, אבל לא יכול היה, אף לא במועד הדיון, לקבוע, אם היה כאן אונס אם לאו. לפיכך, נקבע כי עדות הרופא איננה מסייעת. לבסוף נקבע בקצרה כי "גם בהתנהגותו של המערער לאחר המעשה אין אנו מוצאים שום דבר היכול לשמש עדות מסייעת".²⁰ נוכח האמור, בית המשפט העליון זיכה את הנאשם מכל אשמה.

דיון

פסק הדין עשוי לעורר דיון בפרספקטיבות שונות אשר אין כאן המקום להרחיב בהן.²¹ אמקד כאן, בתמצית, את הדיון בהדגמת ההבדלים המשמעותיים בין המצב המשפטי ששרר בעניין פרץ לבין המצב המשפטי היום. שוני הנובע משינוי פרדיגמטי ביחס לעבירות מין והדינמיקה הייחודית המאפיינת אותן במשפט הישראלי במישור המשפטי והקליני.²² אסתפק כאן בהארת שלוש נקודות בלבד:

ראשית, ברובד המהותי, יש לציין כי דרישת הכפייה האמורה בסעיף 152(א) לפקודת החוק הפלילי, 1936 ואשר היוותה אחד מרכיבי העבירה בה הואשם הנאשם, איננה מהווה מאז שנת 2001 נסיבה מנסיבות העבירה לצורך הרשעה בעבירת אינוס.²³

שנית, ברובד הראייתי, הערכאה המבררת וערכאת הערעור התמקדו בהכרעותיהן בשאלה האם התקיימה ראיה מסייעת לעדותה של המתלוננת שנמצאה אמינה. המצב המשפטי היום שונה. בשנת 1982 תוקן חוק העונשין, התשל"ז-1977 ובוטלה דרישת הסיוע בעניין זה.²⁴ כיום רשאי בית המשפט לבסס הרשעתו, לפי סעיף 54א(ב) לפקודת הראיות (נוסח חדש), תשל"א-1971, על עדות יחידה של נפגע עבירת מין, ובלבד שינמק את החלטתו. בפסיקה נקבע כי, ככלל, מתן אמון מלא של בית המשפט בעדות קרבן העבירה די בו כדי לענות על חובת ההנמקה ולהוביל במקרה המתאים לכך להרשעת הנאשם.²⁵

שלישית, נדמה גם כי הקביעה בפסק דינו של בית המשפט המחוזי לפיה "אילו היתה מספרת לאמא למחרתו בבוקר, הייתי, אולי, גורס שיש כאן שהייה..."²⁶ הייתה מאותגרת היום נוכח

¹⁹ ראו עמ' 1 לפרוטוקול הדיון מיום 23.5.1952 בפרשת פרץ עליון (בכתב ידו של השופט זוסמן).

²⁰ ראו פרשת פרץ עליון, לעיל ה"ש 16, בעמ' 420.

²¹ קריאה אפשרית אחת, שלא אפתח כאן, היא בפריזמה של משפט וספרות. ראו בילסקי "יעקובוביץ", לעיל ה"ש 2. מתבקשת גם קריאה של אופן הבניית סבירות התנהגותה של המתלוננת. ראו דפנה ברק-ארז "האשה הסבירה" פלילים ו 115 (1998). השופט קסאן מבנה את דמותה של המתלוננת כ"תמימה", "חסרת בקיאות", "נערה בלתי מנוסה", "זו הפעם הראשונה שנערה זו נמצאת במצב זה". ומצד שני, הנאשם מוצג כ"בעל ניסיון עם נשים", "בן למעלה מ-25", "ניצל את תמימותה ואת חוסר בקיאותה", "גבר חסון וחזק", "חייל לשעבר". השופט קסאן מסביר מדוע המתלוננת לא מסרה על האונס לאדם הראשון שפגשה, כטענת הסניגור: "מי חכם ויבין הרגשת נערה צעירה והרהוריה לאחר הרפתקה שכזאת?...רק דאגה אחת הייתה לה להגיע הביתה, לחיק אמה... כאשר היא מגיעה הביתה מיד היא מתפרצת בבכי ומספרת על אסונה לאמה". ראו גם יופי תירוש "סיפור של אונס, לא יותר" משפטים לא 579 (2000).

²² ראו, למשל ע"פ 7880/13 פלוני נ' מדינת ישראל (פורסם בנבו, 11.5.2015); ע"א 7426/14 פלוגית נ' דניאל, פסק דינה של השופטת ברק-ארז (פורסם בנבו, 14.03.2016).

²³ ראו ס' 345(א) (1) לחוק העונשין, התשל"ז-1977; חוק העונשין (תיקון מס' 61), התשס"א-2001, ס"ח 408. יש לציין גם כי הנאשם הועמד לדין בפני דן יחיד ולא בפני הרכב שלושה שופטים, כפי שהיה קורה כיום. ראו ס' 37(א) (1) לחוק בתי המשפט (נוסח משולב), התשמ"ד-1984; ע"פ 4912/91 תלמי נ' מדינת ישראל, פ"ד מח(1) 581 (1993).

²⁴ חוק לתיקון פקודת הראיות (מס' 7), התשמ"ב-1982, ס"ח 192, 197.

²⁵ ראו ע"פ 3958/08 פלוני נ' מדינת ישראל, פס' 81 לפסק דינה של השופטת ארבל (פורסם בנבו, 10.9.2014).

²⁶ ראו פרשת פרץ מחוזי, לעיל ה"ש 1, בעמ' 327.

ההלכה הנוהגת לפיה: "כאשר בעבירות מין עסקינן, כבישת העדות הינה בגדר תופעה שכיחה, שכן לעיתים קרובות מתקשים קורבנות העבירה לחשוף את המעשים הטראומטיים שהיו מנת חלקם, בשל הקשיים הנפשיים והרגשיים הכרוכים בחשיפה זו, ולנוכח ההשלכות האישיות והמשפחתיות שיש, לעיתים, לעצם הגשת התלונה".²⁷ עוד נראה כי הדברים אמורים גם ביחס לקביעת בית המשפט העליון בעניין פרץ לפיה אין בהתנהגותו של המערער לאחר המעשה כדי להוות סיוע דורשת בחינה ביחס להלכה לפיה: "התנהלות שאינה מתיישבת עם התנהלותו של אדם שהוא חף מפשע הינה התנהגות מפלילה אשר עשויה להוות חיזוק, ובנסיבות מסוימות אף סיוע לראיות התביעה".²⁸

דברי סיום

ההווה מעוצב על ידי העבר. 29. רשימה זו מדגישה את נקודת המוצא ההיסטורית לשינויים המפליגים שעבר תחום עבירות המין במשפט הישראלי במהלך השנים. עניין מאיר פרץ מדגים כמה מההבדלים שעבר המשפט הישראלי בעניין זה במהלך עשרות השנים שחלפו מאז ימי ראשיתה של המדינה. שינויים אלו מבטאים תמורות עומק בתפיסת העולם המשפטית, הקלינית, והחברתית ביחס לעבירות מין בכלל ונפגעי עבירות מין בפרט. במובן זה, הדיו של הנעשה בחדרו של הנאשם במוצאי שבת, יום 31.12.1950, ממשיכים ללוות את המשפט הישראלי גם כיום.

²⁷ ראו ע"פ 8886/14 פלוני נ' מדינת ישראל, פס' 34 לפסק דינו של השופט שהם (פורסם בנבו, 15.03.2016).

²⁸ ראו ע"פ 3021/17 פלוני נ' מדינת ישראל, פס' 29 לפסק דינו של השופט מזוז (פורסם בנבו, 11.01.2018).

²⁹ מיוחס ליגאל אלון.